

ELNINIAI ŽVĖRYS

Elniniai žvėrys turi nemažai bendrų savybių. Jie porakanopiai, gana grakštūs, o patinai kasmet užaugina ir numeta ragus. Ragai – ne tik jų ginklas, priemonė tarpusavio santykiams aiškintis, jie taip pat gali parodyti žvėries amžių ir brandą.

→ Taurusis elnias (*Cervus elaphus*)

Tai grakštus, tvirtas, labai judrus ir vikrus ilgakojis žvėris. Žiemą elnių kailis pilkai rudas, ilgas ir šiltas. Vasarą jis trumpas, rausvai rudas. Mažų elniukų kailiukas pirmąją vasarą dėmėtas.

Elnias patinas būna iki 1,4 m aukščio ir iki 200 kg svorio. Patelė šiek tiek mažesnė, sveria 100–150 kg. Gimęs elniukas sveria apie 7–8 kg.

Tauriųjų elnių patinai turi ilgus šakotus ragus, kiekvieną pavasarį juos numeta. Nauji ragai užauga per 3 mėnesius. Šie gyvūnai žolėdžiai, at-
rajojotai. Jie medžiojami, gamtoje jaunos žvėris gali sugauti vilkai, lūšys.

Europoje kai kur įveistos atvežtinės elnių rūšys: dėmėtasis (*Cervus nippon*), baltauodegis elnias (*Odocoileus virginianus*), iš Indijos kilęs elnias aksis (*Axis axis*).

Ar žinai?

Tauriųjų elnių patinai visus metus, išskyrus rują, praleidžia būriuose, kur yra tik patinai.

Briedis, patinas

→ Briedis (*Alces alces*)

Tai masyvus ilgakojis miško žvėris. Jo kūno priekinė dalis stambesnė, labai ryški kupra, didelė galva, ilgos judrios ausys. Uodega trumpa (apie 15 cm), po smakru kabo ilgesniu kailiu apaugusi barzda. Kai kurių patinų aukštis per gogą (virš priekinių kojų esančią kuprą) siekia 2 m, patelės būna 1,6–1,8 m aukščio. Patinai sveria iki 500 kg, bet įprastas jų svoris 350–400 kg; patelės sveria apie 250 kg. Gimę jaunikliai būna ilgakojai, sveria 8–10 kg.

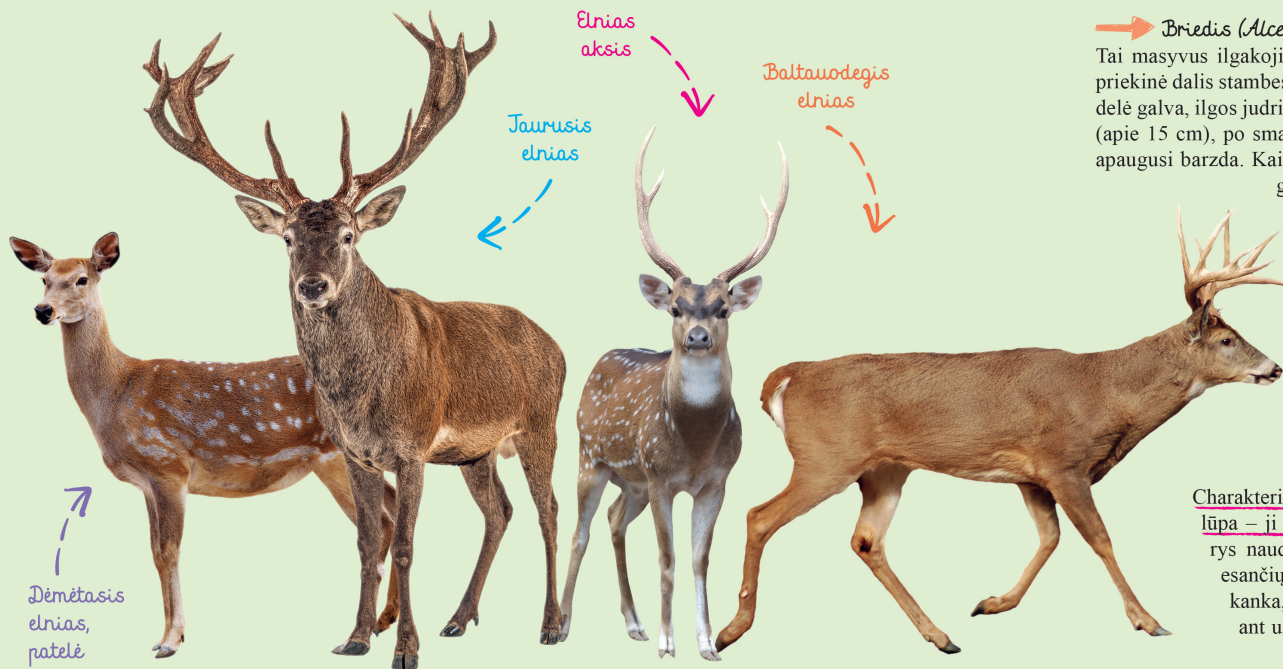
briedžio kaklas storas ir palyginti trumpas, gerdamas vandenį žvėris turi plačiai išskėsti kojas, o pavasarį ēsdamas dar trumpą žolę, atsiklaupti priekinėmis kojomis.

Briedžių patinų ragai gali išaugti iki 15–20 kg svorio, jie būna šakoti arba mentėti – plokšti. Patelės yra beragės. Tačiau jos turi gerą ginklą sau ir jaunikliams apginti – aštrias priekines kanopas, kurių vengia net meška. Nuo pavojaus briedis bėga greita risčia, kai kada šuoliuoja. Jo kanopos gali išsiskėsti plačiai, todėl toks sunkus žvėris saugiai vaikšto pelkėse, klampynėse. Gerai plaukia. Minta augalais, žiemą – medžių šakelėmis ir žieve.

Charakteringa briedžio viršutinė lūpa – ji didelė, nukarusi. Ja žvėrys naudoja siekdami aukščiau esančių šakelių, lapų. Jei to nepakanka, briedis gali „pasistiebt“ ant užpakalinių kojų. Kadangi

TAI ĮDOMU

Briedžiai rudenį keliauja į žiemojimo vietas, o pavasarį – į drėgnas, pelkėtas vasaravimo vietas.

DIDŽIOJI PANDA

(*Ailuropoda melanoleuca*)

Centrinėje Kinijoje gyvenančios didžiosios pandos yra tapusios nykstančių gyvūnų ir aplinkosaugos simboliu visame pasaulyje. Tai Kinijos endeminė rūšis, laisvėje šių pandų randama tik šalies kalnuotose vietovėse.

Didžiųjų pandų kūnas stambus, būdingas meškoms, gali siekti beveik 2 m ilgį, sveria iki 100 kg. Balta ir juoda spalvos padeda joms prisitaikyti prie kintančių metų laikų, nes pandos nemiega žiemos miegu.

99 proc. šių gyvūnų ėdesio sudaro bambukai, per dieną gali jų suėsti iki 38 kg. Žaliuose bambukuose yra nuodingos medžiagos cianido, bet pandų organizmas geba nuo jo apsisaugoti.

Didžioji panda

Bambukai nesuteikia daug energijos, taigi pandos gyvena sėslų, fiziškai neaktyvų gyvenimą, didelę dalį dienos maitinasi.

Didžiosios pandos gyvena pavieniui, susitinka tik poruotis. Bendrauja įvairiais garsais ir kvapais. Gali urgėti, cypiti ar net skleisti į lojimą panašius garsus. Kiekvienas skleidžiamas garsas reiškia skirtingus dalykus. Paliekamais kūno kvapais pandos praneša apie savo teritoriją, lytį, pasiruošimą poruotis. Nors paprastai yra drovios ir laikomos labai mielomis, gindamosi gali būti agresyvios.

Didžiosios pandos gamtoje kenčia dėl buveinių naikinimo. Laukinėje gamtoje jų belikę mažiau nei 1800. Bandoma jas veisti specialiuose aplinkosaugos centruose, bet tai sudėtinga, nes pandos nelaisvėje praranda norą poruotis.

Didžioji panda su jaunikliu

MAŽOJI PANDA

(*Ailurus fulgens*)

Nors šis žvėris taip pat vadinamas panda, jis nėra artimas didžiosios pandos giminaitis. Mažosios pandos yra panašesnės į meškėnus. Jos šiek tiek didesnės už naminę katę: jų kūno ilgis siekia apie 0,5 m, o sveria iki 15 kg. Kailis raudonai rudas, kojos ir pilvas juodi – tai padeda prisitaikyti prie raudonomis samanomis, kerpėmis apaugusių miškų.

Mažosios pandos gyvena Himalajų kalnų miškuose. Minta bambukais, taip pat neatsisako saldžių vaisių ir gėlių. Daugiausia laiko praleidžia medžiuose ir yra puikios laipiojotos. Dažniausiai aktyvios naktį, o dieną praleidžia miegodamos medžiuose. Kai vėsu, jos užsikloja savo pūkuota uodega. Turi aštrius nagus, kurie padeda laipti medžiais.

Mažosios pandos gamtoje nyksta, nes nelegaliai medžiojamos dėl mėsos, kailių ar tradicinės medicinos reikmėms, naikintos jų buveinės.

Mažoji panda

TAI ĮDOMU

Kai išsigąsta, mažoji panda atsistoja ant užpakalinių galūnių ir pakelia letenas į viršų, skleidžia garsus ir nemalonų kvapą.

Mažoji panda

RAGANOSIAI

Afrika garsėja didžiausiais pasaulio žinduoliais. Raganosiai – vieni jų. Stambūs ir lėti trumpakojai žvėrys, net ir būdami gana reti, dažnai pastebimi. Nieko keista: jie gyvena atvirose savanos, nevengia laikytis prie kelių, žmonių lankomose vietose. Afrikos žemyne gyvena 2 raganosių rūšys.

→ Juodasis raganosis (*Diceros bicornis*)

Užauga iki 1,5 m aukščio, sveria 1–1,8 t. Raganosio oda labai stora, gelsvai rusva ar tamsiai ruda – spalva priklauso ir nuo dulkių, kuriose žvėris voliojasi. Ausys ilgos, piltuvo formos, galva didelė ir pailga, akys galvos šonuose, tarp ausų ir nosies šnervių. Kojos tripirštės.

Ypatinga juodojo raganosio viršutinė lūpa – ji nusmailėjusi, nukarusi, ja žvėris skabo lapus, žolę. Dėl to šis raganosis dar vadinamas siauralūpiu. Turi 2, kai kurie 3 ar net 5 ragus. Pirmasis ragas yra iki 1–1,4 m ilgio. Juodieji raganosiai gyvena nacionaliniuose parkuose, gamtoje jų yra šiek tiek daugiau nei 3000.

Juodieji raganosiai

← Baltasis raganosis

→ Baltasis raganosis (*Ceratotherium simum*)

Užauga iki 2 m aukščio, 5 m ilgio, sveria 2,5–3,5 t. Viršutinė lūpa lygi, neturi „straubliuko“, tad šie raganosiai dar vadinami plačiasnukiais. Laikosi nedidelėmis grupėmis, mėgsta vandens ir dumblo „vonias“.

Baltųjų raganosių daugiau nei juodųjų, Afrikoje jų gyvena apie 20 000.

DRAMBLIAI

Už raganosius didesni ir pastebimesni – drambliai. Tai stambiausi sausumos gyvūnai! Minuta žolė.

Po 22 mėnesių nėštumo gimęs jauniklis sveria apie 100 kg, subręsta būdamas 12–20 metų. Laisvėje drambliai gyvena 60–70 metų.

→ Miškinis dramblys (*Loxodonta cyclotis*)

Miškiniai drambliai užauga iki 2,5 m aukščio, sveria iki 3 t. Gali būti pilki arba rusvi, gelsvi. Jų buveinės – drėgnieji atogrąžų miškai ir pelkės palei Nigerio upę.

Miškiniai drambliai

TAI ĮDOMU

Visoje Afrikoje gyvena 80 000–220 000 miškinių ir 500 000 afrikinių dramblių. Afrikiniai ir miškiniai drambliai gali kryžmintis tarpusavyje, tai artimos rūšys.

→ Afrikinis dramblys (*Loxodonta africana*)

Žvėris užauga iki 4 m aukščio, 6–7 m ilgio, sveria 3–5 t (kartais iki 7,5 t). Ausys didelės, jomis dramblys vėdinasi. Straublio gale yra 2 „pirštai“, kuriais gyvūnas gali paimti smulkius daiktus. Įspūdingi afrikinio dramblio durklai (ne iltys), kai kada išaugantys iki 3,5 m ilgio ir sveriantys iki 100 kg. Paprastai jie kur kas mažesni ir lengvesni.

Afrikiniai drambliai gyvena į pietus nuo Sacharos, daugiausia jų nacionaliniuose parkuose. Mėgsta atviras savanas, šviesius miškus. Laikosi bandomis.

Ar žinai?

Žinomos 4 dramblių rūšys. Dvi gyvena Afrikoje, viena – Azijoje, o ketvirtąją jau išnykusi – tai mamutai.

← Afrikinis dramblys

PAPŪGINIAI PAUKŠČIAI

Australija – kakadu ir banguotųjų papūgelių tėvynė! Australijoje ir Naujojoje Gvinėjoje paplitusi 21 papūgų kakadu rūšis. Visi kakadu nukentčia nuo nelegalios prekybos. Dėl to net 7 jų rūšys dabar yra retos ar nykstančios.

→ Nimfinė papūgėlė (*Nymphicus hollandicus*)

Mokslininkai ilgai svarstė, kam priskirti nimfinę papūgėlę. Galų gale ji tapo viena iš kakadu. Nimfinė papūgėlė sveria iki 100 g, ji stambesnė nei banguotoji. Ilga uodegė, rusvai pilka, turi geltoną kuodą. Patinėlių plunksnų spalva ryškesnė nei patelių.

→ Palminis kakadu (*Probosciger aterrimus*)

Kai galvojame apie kakadu, kažkodėl įprastai juos įsivaizduojame šviesiaplunksnius, dažniausiai baltus. O jų yra visokių! Australijoje gyvena 7 juodųjų kakadu rūšys. Įspūdingiausia iš jų – palminis kakadu. Paukštis gan

Nimfinės papūgėlės

Palminis kakadu

TAI ĮDOMU

Dideli kakadu pulkai gali daryti žalą ūkiams, todėl kai kur leidžiama šiuos paukščius šaudyti. Tačiau draudžiama iš Australijos išvežti paukščius, laikyti nelaisvėje.

stambus, sveria apie 1 kg. Turi masyvų, labai aštrų snapą, kuriuo net žaliame medyje gali „išgraužti“ sau uoką. Plunksnos juodos, žvilgančios, kuodas ilgų siaurų plunksnų, svyrantis atgal. Skruostuose yra ryškiai raudonos odos lopeliai. Minta vaisiais, riešutais. Dėtyje paprastai tik 1 kiaušinis.

→ Rožinis kakadu (*Ecophus roseicapillus*)

Rūšis gausiai paplitusi visoje Australijoje ir Tasmanijoje. Tai gana smulkus paukštis, sveria 300–350 g. Kūnas rožinės spalvos, sparnai ir

Rožinis kakadu

uodega pilki, viršugalvis baltas. Peri uoksuose padrikomis kolonijomis, labai mėgsta savo gentinių draugystę – pamatyti 1000 paukščių pulką jokia retenybė. Gyvena miškuose, atvirose laukuose su pavieniais medžiais, nuolat lankosi fermose, miesteliuose.

Dėtyje 2–6 kiaušiniai, jie perimi 22–26 dienas. Jaunikliai lizde išbūna apie 50 dienų.

Rožiniai kakadu daro žalą žemės ūkiui, todėl kai kada leidžiama juos medžioti.

→ Didysis kakadu (*Cacatua leadbeateri*)

Tai labai gražus paukštis – rožinės ir baltos spalvos, kaklas ir skruostai rožiniai, kuodas baltas su ryškiai raudona dėme. Sveria apie 0,5 kg. Gyvena Australijos centrinėje ir pietinėje dalyse. Dažnesnis sausringose regionuose. Skraido pulkeliais po 20–30 paukščių, lesa sėklas. Peri drevėse, dėtyje 2–5 kiaušiniai.

→ Geltonkuodis kakadu (*Cacatua galerita*)

Tai baltaplunksnis paukštis geltonu kuodu. Gyvena miškuose, peri drevėse. Dažnai dideliais pulkais apninka ūkius, plėšo maišus, snapais „pragraužia“ namų langų rėmus, nuplėšo laidus.

Didysis kakadu

Geltonkuodžiai kakadu

Ar žinai?

Banguotosios papūgėlės iškurdintos Pietų Afrikoje, Japonijoje, Puerto Rike, Šveicarijoje, Naujojoje Zelandijoje ir JAV. Gamtoje jų yra ne mažiau nei 5 mln.

Banguotosios papūgėlės

→ Banguotoji papūgėlė (*Melopsittacus undulatus*)

Tai žvirblio didumo paukštis ilga uodega, žalia kūno apačia; ant nugaros, sprando, sparnų yra juodos spalvos bangelių raštas. Dėl šio rašto rūšis ir gavo tokį pavadinimą. Laukinėje gamtoje gyvenančios banguotosios papūgėlės yra tik žalios spalvos. Mėlynos, violetinės, geltonos ir baltos banguotosios papūgėlės yra išvestos nelaisvėje. Šių paukščių lytį ir amžių galima nustatyti iš odos lopinėlio virš snapo spalvos.

GRENLANDINIS RUONIS

(*Pagophilus groenlandica*)

Patelė su jaunikliu

Grenlandinis ruonis visą gyvenimą praleidžia plaukiodamas šiaurinėje Atlanto vandenyno dalyje ir Arkties vandenyne. Gali užaugti iki 2 m ilgio ir sverti 150 kg. Priklauso tikrųjų ruonių šeimai. Nuo kitų ruonių rūšių skiriasi spalvomis – jis baltas, išskyrus juodą galvą ir juodą arfos ar balno formos raštą ant nugaros. Dėl to angliškai vadinamas arfos ruoniu.

Grenlandiniai ruoniai kasmet migruoja iki 5000 km, sekdami paskui atsitraukiantį ir besiformuojantį ledą – vasarą į šiaurę, o žiemą piečiau. Gauda žuvis, jūrų bestuburius.

Veisimosi sezonu susiburia į dideles (tūkstančių ruonių) grupes. Veisiasi ant plūduriuojančio ledo. Čia gimsta mieli baltakailiai jaunikliai. Dėl itin gražaus kailio jauniklius medžioja žmonės, nors kai kuriose šalyse šių gyvūnų medžioklė draudžiama. Vietiniai inuitai juos medžioja ir dėl mėsos.

Klimato kaita gali paveikti grenlandinių ruonių išgyvenimą, nes jų veisimasis priklauso nuo ledo. Ledas ypač svarbus pirmosiomis jauniklių gyvenimo savaitėmis, be jo daug ruoniukų nuskęsta. Kaip ir baltasis lokys, grenlandinis ruonis yra tapęs klimato kaitos pasekmių Arktyje simboliu.

TAI ĮDOMU

Grenlandinių ruonių patelės savo jauniklį atskiria net tarp šimčių kitų iš specifinio kvapo.

Grenlandinis ruonis

JŪRŲ KIŠKIS

(*Erignathus barbatus*)

Jūrų kiškis

Tai dar vienas tikrųjų ruonių šeimos gyvūnas. Pilkšvai rudos spalvos. Užauga didesnis nei grenlandinis ruonis – iki 2,5 m ilgio, gali sverti 300 kg. Sunkesnis būna žiemą. Tai pats didžiausias šiaurėje – Arkties vandenyno jūrose – gyvenantis tikrasis ruonis.

Tokį lietuvišką pavadinimą šis ruonis gavo, nes dėl savo snukučio primena kiškį – turi ilgus šviesius ūsus. Jautrūs ūsai padeda rasti maisto, pavyzdžiui, vėžiagyvių, moliuskų, žuvų jūros dugne. Jūrų kiškiai puikiai nardo – gali panerti iki 0,5 km gylio, bet labiausiai jiems patinka seklesnės vietos. Giliausiai nardo jaunikliai.

Jūrų kiškiai ypatingi dėl skleidžiamų garsų – šie yra unikalūs gyvūnų pasaulyje. Skirtingais metų laikais garsai yra kitokie. Be to, kiekvieno individo skleidžiami garsai irgi skiriasi. Šiais garsais – „dainomis“ – jūrų kiškiai praneša apie užimtą teritoriją, pasiruošimą poruotis. Jie gali būti girdimi už 20 km.

TAI ĮDOMU

Jūrų kiškiai yra vienišiai. Dažnai kiekvienas jų užsima atskirą ledą luitą, guli ant jo ir žūri į vandenį, saugodamasis plėšrūnų.

Kaip ir grenlandiniai ruoniai, jūrų kiškiai yra priklausomi nuo Arkties ledo, ant kurio augina jauniklius. Kartu su plaukiančiais ledais vasarą migruoja į šiaurę, o žiemą – į pietus.

Vietinių eskimų jie ypač vertinami dėl savo mėsos, odos, kailio. Jų oda yra tvirtesnė nei daugumos kitų ruonių, tad vietinės tautos ją naudodavo batams, palapinėms gaminti.

Jūrų kiškiai

VANDENYNŲ KELIAUTOJAI

Patelė su jaunikliu

Banginis kupročius

Vandenynai tokie dideli, keliauti po juos reikia daug jėgų. Vieniems gyvūnams reikia perskristi vandenyną ir sugrįžti į perėjimo vietą, kitiems – pasiekti krantus ar tinkamos temperatūros sroves. Vyksta ir dar kitokios migracijos, kai leidžiamasi į gelmę ir iškylama paviršium. Ko ieško, kur keliauja visi vandenynų gyventojai?

Kai kam tai – gyvenimo būdas. Pavyzdžiui, banginiai, delfinai, žuvis keliauja visą gyvenimą, jie kitaip negali. Baltasis banginis ar narvalas nuolat plaukia, bet neišplaukia iš arktinių šaltųjų vandenų. Banginis kupročius (*Megaptera novaeangliae*) iš šiltų Meksikos vandenų poruotis plaukia į šiaurę. Pasiklausyti šių banginių garsių „dainų“ renkasi turistai iš viso pasaulio.

Portugališkasis laivelis

Žinome, kad žuvis nuolat keliauja. Štai laišos iš vandenynų ir jūrų plaukia neršti į upes – tokios migracijos yra sezoninės, įprastos. Kur nukeliauja žuvis, sužinoma jas paženklus. Nustatyta, kad maži (jauni) tunai Atlanto vandenyną perplaukė per 5 metus, dideli – per 4 mėnesius, įveikė 4200 km.

Tūkstančius kilometrų vandenyno gelmėse nuplaukia jūriniai vėžliai – tik subrendę po 10 ar daugiau metų jie išropoja į krantą dėti kiaušinių. Dar įdomesnės briaunagalvio krokodilo kelionės: jis Indijos vandenyne nuplaukia 1000 km, kol pasiekia Kokosų salas.

Ne visi vandenynų keliautojai tam naudoja jėgas – kai ką neša srovės, plukdo bangos. Šiltosiose jūrose vėjo nešami keliauja vadinamieji portugališkieji laiveliai (fizalijos; *Physalia physalis*) – tai duobagyviai, dilginamųjų būrio atstovai. Vandens paviršiuje esanti iki 30 cm ilgio „burė“, tiksliau – pūslė, pripildyta dujų, neša iki 20 m ilgio gaudymo siūlus, kuriais paralyžiuojamos žuvis. Šie siūlai gali būti pavojingi žmogui.

Daug smulkiųjų vėžiagyvių su balastiniais vandenimis per vandenynus plukdo laivai. O moliuskas laivagraužis (*Teredo navalis*) ilgo kūno priekyje esančia aštria plokštele „įsigręžia“ į medines laivų dalis ir taip keliauja po pasaulį.

Laivagraužiai

Laivagraužių pažeistas medis

ELNINIAI ŽVĖRYS

Elniniai žvėrys turi nemažai bendrų savybių. Jie porakanopiai, gana grakštūs, o patinai kasmet užaugina ir numeta ragus. Ragai – ne tik jų ginklas, priemonė tarpusavio santykiams aiškintis, jie taip pat gali parodyti žvėries amžių ir brandą.

→ Taurusis elnias (*Cervus elaphus*)

Tai grakštus, tvirtas, labai judrus ir vikrus ilgakojis žvėris. Žiemą elnių kailis pilkai rudas, ilgas ir šiltas. Vasarą jis trumpas, rausvai rudas. Mažų elniukų kailiukas pirmąją vasarą dėmėtas.

Elnias patinas būna iki 1,4 m aukščio ir iki 200 kg svorio. Patelė šiek tiek mažesnė, sveria 100–150 kg. Gimęs elniukas sveria apie 7–8 kg.

Tauriųjų elnių patinai turi ilgus šakotus ragus, kiekvieną pavasarį juos numeta. Nauji ragai užauga per 3 mėnesius. Šie gyvūnai žolėdžiai, atrajotojai. Jie medžiojami, gamtoje jaunas žvėris gali sugauti vilkai, lūšys.

Europoje kai kur įveistos atvežtinės elnių rūšys: dėmėtasis (*Cervus nippon*), baltauodegis elnias (*Odocoileus virginianus*), iš Indijos kilęs elnias aksis (*Axis axis*).

Ar žinai?

Tauriųjų elnių patinai visus metus, išskyrus rują, praleidžia būriuose, kur yra tik patinai.

Briedis, patinas

→ Briedis (*Alces alces*)

Tai masyvus ilgakojis miško žvėris. Jo kūno priekinė dalis stambesnė, labai ryški kupra, didelė galva, ilgos judrios ausys. Uodega trumpa (apie 15 cm), po smakru kabo ilgesniu kailiu apaugusi barzda. Kai kurių patinų aukštis per gogą (virš priekinių kojų esančią kuprą) siekia 2 m, patelės būna 1,6–1,8 m aukščio. Patinai sveria iki 500 kg, bet įprastas jų svoris 350–400 kg; patelės sveria apie 250 kg. Gimę jaunikliai būna ilgakojai, sveria 8–10 kg.

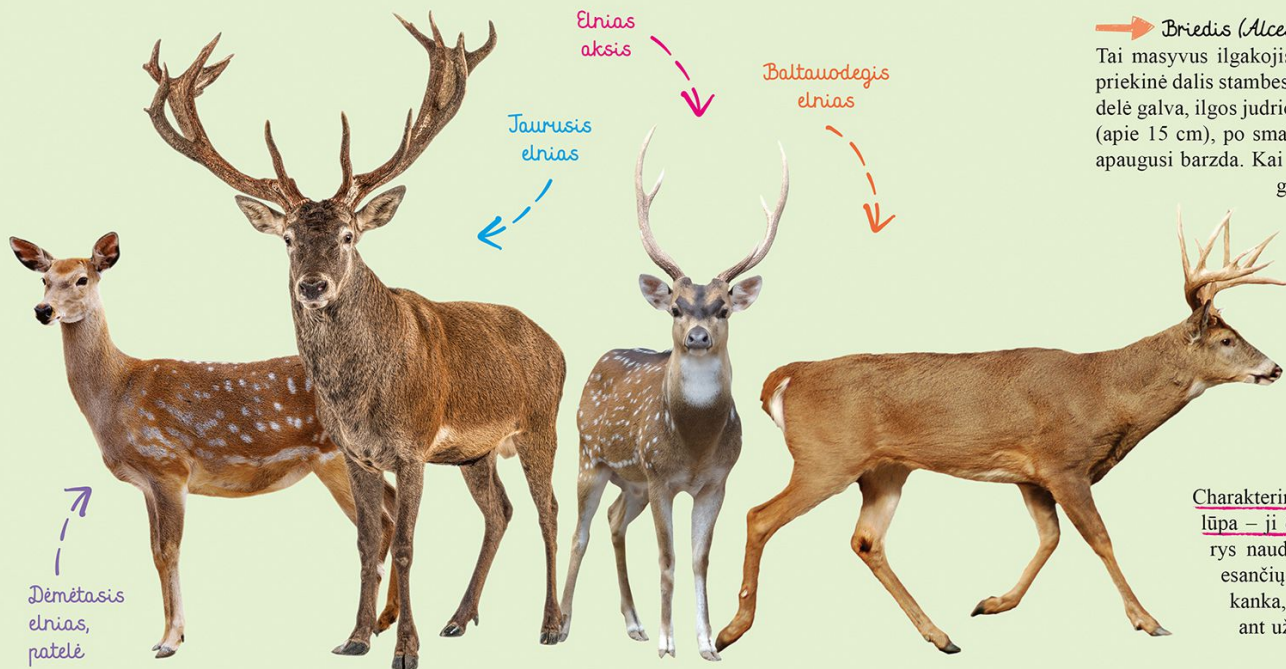
briedžio kaklas storas ir palyginti trumpas, gerdamas vandenį žvėris turi plačiai išskėsti kojas, o pavasarį ėsdamas dar trumpą žolę, atsiklaupti priekinėmis kojomis.

Briedžių patinų ragai gali išaugti iki 15–20 kg svorio, jie būna šakoti arba mentėti – plokšti. Patelės yra beragės. Tačiau jos turi gerą ginklą sau ir jaunikliams apginti – aštrias priekines kanopas, kurių vengia net meška. Nuo pavojaus briedis bėga greita risčia, kai kada šuoliuoja. Jo kanopos gali išsiskėsti plačiai, todėl toks sunkus žvėris saugiai vaikšto pelkėse, klampynėse. Gerai plaukia. Minta augalais, žiemą – medžių šakelėmis ir žieve.

Charakteringa briedžio viršutinė lūpa – ji didelė, nukarusi. Ja žvėrys naudojasi siekdami aukščiau esančių šakelių, lapų. Jei to nepakanka, briedis gali „pasistiebt“ ant užpakalinių kojų. Kadangi

TAI ĮDOMU

Briedžiai rudenį keliauja į žiemojimo vietas, o pavasarį – į drėgnas, pelkėtas vasaravimo vietas.

DIDŽIOJI PANDA

(*Ailuropoda melanoleuca*)

Centrinėje Kinijoje gyvenančios didžiosios pandos yra tapusios nykstančių gyvūnų ir aplinkosaugos simboliu visame pasaulyje. Tai Kinijos endeminė rūšis, laisvėje šių pandų randama tik šalies kalnuotose vietovėse.

Didžiųjų pandų kūnas stambus, būdingas meškomams, gali siekti beveik 2 m ilgį, sveria iki 100 kg. Balta ir juoda spalvos padeda joms prisitaikyti prie kintančių metų laikų, nes pandos nemiega žiemos miegu.

99 proc. šių gyvūnų edesio sudaro bambukai, per dieną gali jų suėsti iki 38 kg. Žaliuose bambukuose yra nuodingos medžiagos cianido, bet pandų organizmas geba nuo jo apsisaugoti.

Didžioji panda

Bambukai nesuteikia daug energijos, taigi pandos gyvena sėslų, fiziškai neaktyvų gyvenimą, didelę dalį dienos maitinasi.

Didžiosios pandos gyvena pavieniui, susitinka tik poruotis. Bendrauja įvairiais garsais ir kvapais. Gali urgėti, cypiti ar net skleisti į lojimą panašius garsus. Kiekvienas skleidžiamas garsas reiškia skirtingus dalykus. Paliekamais kūno kvapais pandos praneša apie savo teritoriją, lytį, pasiruošimą poruotis. Nors paprastai yra drovios ir laikomos labai mielomis, gindamosi gali būti agresyvios.

Didžiosios pandos gamtoje kenčia dėl buveinių naikinimo. Laukinėje gamtoje jų belikę mažiau nei 1800. Bandoma jas veisti specialiuose aplinkosaugos centruose, bet tai sudėtinga, nes pandos nelaisvėje praranda norą poruotis.

Didžioji panda su jaunikliu

MAŽOJI PANDA

(*Ailurus fulgens*)

Nors šis žvėris taip pat vadinamas panda, jis nėra artimas didžiosios pandos giminaitis. Mažosios pandos yra panašesnės į meškėnus. Jos šiek tiek didesnės už naminę katę: jų kūno ilgis siekia apie 0,5 m, o sveria iki 15 kg. Kailis raudonai rudas, kojos ir pilvas juodi – tai padeda prisitaikyti prie raudonomis samanomis, kerpėmis apaugusių miškų.

Mažosios pandos gyvena Himalajų kalnų miškuose. Minta bambukais, taip pat neatsisako saldžių vaisių ir gėlių. Daugiausia laiko praleidžia medžiuose ir yra puikios laipiojotos. Dažniausiai aktyvios naktį, o dieną praleidžia miegodamos medžiuose. Kai vėsu, jos užsikloja savo pūkuota uodega. Turi aštrius nagus, kurie padeda laipti medžiais.

Mažosios pandos gamtoje nyksta, nes nelegaliai medžiojamos dėl mėsos, kailių ar tradicinės medicinos reikmėms, naikintos jų buveinės.

Mažoji panda

TAI ĮDOMU

Kai išsigąsta, mažoji panda atsistoja ant užpakalinių galūnių ir pakelia letenas į viršų, skleidžia garsus ir nemalonų kvapą.

Mažoji panda

RAGANOSIAI

Afrika garsėja didžiausiais pasaulio žinduoliais. Raganosiai – vieni jų. Stambūs ir lėti trumpakojai žvėrys, net ir būdami gana reti, dažnai pastebimi. Nieko keista: jie gyvena atvirose savanose, nevengia laikytis prie kelių, žmonių lankomose vietose. Afrikos žemyne gyvena 2 raganosių rūšys.

→ Juodasis raganosis (*Diceros bicornis*)

Užauga iki 1,5 m aukščio, sveria 1–1,8 t. Raganosio oda labai stora, gelsvai rusva ar tamsiai ruda – spalva priklauso ir nuo dulkių, kuriose žvėris voliojasi. Ausys ilgos, piltuvo formos, galva didelė ir pailga, akys galvos šonuose, tarp ausų ir nosies šnervių. Kojos tripirštės.

Ypatinga juodojo raganosio viršutinė lūpa – ji nusmailėjusi, nukarusi, ja žvėris skabo lapus, žolę. Dėl to šis raganosis dar vadinamas siauralūpiu. Turi 2, kai kurie 3 ar net 5 ragus. Pirmasis ragas yra iki 1–1,4 m ilgio. Juodieji raganosiai gyvena nacionaliniuose parkuose, gamtoje jų yra šiek tiek daugiau nei 3000.

Juodieji raganosiai

← Baltasis raganosis

→ Baltasis raganosis (*Ceratotherium simum*)

Užauga iki 2 m aukščio, 5 m ilgio, sveria 2,5–3,5 t. Viršutinė lūpa lygi, neturi „straubliuko“, tad šie raganosiai dar vadinami plačiasnukiais. Laikosi nedidelėmis grupėmis, mėgsta vandens ir dumblo „vonias“.

Baltųjų raganosių daugiau nei juodųjų, Afrikoje jų gyvena apie 20 000.

DRAMBLIAI

Už raganosius didesni ir pastebimesni – drambliai. Tai stambiausi sausumos gyvūnai! Minta žolę.

Po 22 mėnesių nėštumo gimęs jauniklis sveria apie 100 kg, subręsta būdamas 12–20 metų. Laisvėje drambliai gyvena 60–70 metų.

→ Miškinis dramblys (*Loxodonta cyclotis*)

Miškiniai drambliai užauga iki 2,5 m aukščio, sveria iki 3 t. Gali būti pilki arba rusvi, gelsvi. Jų buveinės – drėgnieji atogrąžų miškai ir pelkės palei Nigerio upę.

Miškiniai drambliai

TAI ĮDOMU

Visoje Afrikoje gyvena 80 000–220 000 miškinių ir 500 000 afrikinių dramblių. Afrikiniai ir miškiniai drambliai gali kryžmintis tarpusavyje, tai artimos rūšys.

→ Afrikinis dramblys (*Loxodonta africana*)

Žvėris užauga iki 4 m aukščio, 6–7 m ilgio, sveria 3–5 t (kartais iki 7,5 t). Ausys didelės, jomis dramblys vėdinasi. Straublio gale yra 2 „pirštai“, kuriais gyvūnas gali paimti smulkius daiktus. Įspūdingi afrikinio dramblio durklai (ne iltys), kai kada išaugantys iki 3,5 m ilgio ir sveriantys iki 100 kg. Paprastai jie kur kas mažesni ir lengvesni.

Afrikiniai drambliai gyvena į pietus nuo Sacharos, daugiausia jų nacionaliniuose parkuose. Mėgsta atviras savanas, šviesius miškus. Laikosi bandomis.

Ar žinai?

Žinomos 4 dramblių rūšys. Dvi gyvena Afrikoje, viena – Azijoje, o ketvirtąją jau išnykusi – tai mamutai.

← Afrikinis dramblys

PAPŪGINIAI PAUKŠČIAI

Australija – kakadu ir banguotųjų papūgėlių tėvynė! Australijoje ir Naujojoje Gvinėjoje paplitusi 21 papūgų kakadu rūšis. Visi kakadu nukenčia nuo nelegalios prekybos. Dėl to net 7 jų rūšys dabar yra retos ar nykstančios.

→ Nimfinė papūgėlė (*Nymphicus hollandicus*)

Mokslininkai ilgai svarstė, kam priskirti nimfinę papūgėlę. Galų gale ji tapo viena iš kakadu. Nimfinė papūgėlė sveria iki 100 g, ji stambesnė nei banguotoji. Ilga uodegė, rusvai pilka, turi geltoną kuodą. Patinėlių plunksnų spalva ryškesnė nei patelių.

→ Palminis kakadu (*Probosciger aterrimus*)

Kai galvojame apie kakadu, kažkodėl įprastai juos įsivaizduojame šviesiaplunksnius, dažniausiai baltus. O jų yra visokiausių! Australijoje gyvena 7 juodųjų kakadu rūšys. Įspūdingiausia iš jų – palminis kakadu. Paukštis gan

Nimfinės papūgėlės

Palminis kakadu

TAI IDOMU

Dideli kakadu pulkai gali daryti žalą ūkiams, todėl kai kur leidžiama šiuos paukščius šaudyti. Tačiau draudžiama iš Australijos išvežti paukščius, laikyti nelaisvėje.

stambus, sveria apie 1 kg. Turi masyvų, labai aštrų snapą, kuriuo net žaliame medyje gali „išgraužti“ sau uokšą. Plunksnos juodos, žvilgančios, kuodas ilgų siaurų plunksnų, svyrantis atgal. Skruostuose yra ryškiai raudonos odos lopeliai. Minta vaisiais, riešutais. Dėtyje paprastai tik 1 kiaušinis.

→ Rožinis kakadu (*Eolophus roseicapillus*)

Rūšis gausiai paplitusi visoje Australijoje ir Tasmanijoje. Tai gana smulkus paukštis, sveria 300–350 g. Kūnas rožinės spalvos, sparnai ir

Rožinis kakadu

uodega pilki, viršugalvis baltas. Peri uoksuose padrikomis kolonijomis, labai mėgsta savo gentinių draugystę – pamatyti 1000 paukščių pulką jokia retenybė. Gyvena miškuose, atvirose laukuose su pavieniais medžiais, nuolat lankosi fermose, miesteliuose.

Dėtyje 2–6 kiaušiniai, jie perimi 22–26 dienas. Jaunikliai lizde išbūna apie 50 dienų.

Rožiniai kakadu daro žalą žemės ūkiui, todėl kai kada leidžiama juos medžioti.

→ Didysis kakadu (*Cacatua leadbeateri*)

Tai labai gražus paukštis – rožinės ir baltos spalvos, kaklas ir skruostai rožiniai, kuodas baltas su ryškiai raudona dėme. Sveria apie 0,5 kg. Gyvena Australijos centrinėje ir pietinėje dalyse. Dažnesnis sausringose regionuose. Skraido pulkeliais po 20–30 paukščių, lesa sėklas. Peri drevėse, dėtyje 2–5 kiaušiniai.

→ Geltonkuodis kakadu (*Cacatua galerita*)

Tai baltaplunksnis paukštis geltonu kuodu. Gyvena miškuose, peri drevėse. Dažnai dideliais pulkais apninka ūkius, plėšo maišus, snapais „pragraužia“ namų langų rėmus, nuplėšo laidus.

Didysis kakadu

Geltonkuodžiai kakadu

Ar žinai?

Banguotosios papūgėlės iškurdintos Pietų Afrikoje, Japonijoje, Puerto Rike, Šveicarijoje, Naujojoje Zelandijoje ir JAV. Gamtoje jų yra ne mažiau nei 5 mln.

Banguotosios papūgėlės

→ Banguotoji papūgėlė (*Melopsittacus undulatus*)

Tai žvirblio didumo paukštis ilga uodega, žalia kūno apačia; ant nugaros, sprando, sparnų yra juodos spalvos bangelių raštas. Dėl šio rašto rūšis ir gavo tokį pavadinimą. Laukinėje gamtoje gyvenančios banguotosios papūgėlės yra tik žalios spalvos. Mėlynos, violetinės, geltonos ir baltos banguotosios papūgėlės yra išvestos nelaisvėje. Šių paukščių lytį ir amžių galima nustatyti iš odos lopinėlio virš snapo spalvos.

GRENLANDINIS RUONIS

(*Pagophilus groenlandica*)

Patelė su jaunikliu

Grenlandinis ruonis visą gyvenimą praleidžia plaukiodamas šiaurinėje Atlanto vandenyno dalyje ir Arkties vandenyne. Gali užaugti iki 2 m ilgio ir sverti 150 kg. Priklauso tikrųjų ruonių šeimai. Nuo kitų ruonių rūšių skiriasi spalvomis – jis baltas, išskyrus juodą galvą ir juodą arfos ar balno formos raštą ant nugaros. Dėl to angliškai vadinamas arfos ruoniu.

Grenlandiniai ruoniai kasmet migruoja iki 5000 km, sekdami paskui atsitraukiantį ir besiformuojantį ledą – vasarą į šiaurę, o žiemą piečiau. Gauda žuvis, jūrų bestuburius.

Veisimosi sezonu susiburia į dideles (tūkstančių ruonių) grupes. Veisiasi ant plūduriuojančio ledo. Čia gimsta mieli baltakailiai jaunikliai. Dėl itin gražaus kailio jauniklius medžioja žmonės, nors kai kuriose šalyse šių gyvūnų medžioklė draudžiama. Vietiniai inuitai juos medžioja ir dėl mėsos.

Klimato kaita gali paveikti grenlandinių ruonių išgyvenimą, nes jų veisimasis priklauso nuo ledo. Ledas ypač svarbus pirmosiomis jauniklių gyvenimo savaitėmis, be jo daug ruoniukų nuskęsta. Kaip ir baltasis lokys, grenlandinis ruonis yra tapęs klimato kaitos pasekmių Arktyje simboliu.

TAI ĮDOMU

Grenlandinių ruonių patelės savo jauniklį atskiria net tarp šimčių kitų iš specifinio kvapo.

Grenlandinis ruonis

JŪRŲ KIŠKIS

(*Erignathus barbatus*)

Jūrų kiškis

Tai dar vienas tikrųjų ruonių šeimos gyvūnas. Pilkšvai rudos spalvos. Užauga didesnis nei grenlandinis ruonis – iki 2,5 m ilgio, gali sverti 300 kg. Sunkesnis būna žiemą. Tai pats didžiausias šiaurėje – Arkties vandenyno jūrose – gyvenantis tikrasis ruonis.

Tokį lietuvišką pavadinimą šis ruonis gavo, nes dėl savo snukučio primena kiškį – turi ilgus šviesius ūsus. Jautrūs ūsai padeda rasti maisto, pavyzdžiui, vėžiagyvių, moliuskų, žuvų jūros dugne. Jūrų kiškiai puikiai nardo – gali panerti iki 0,5 km gylio, bet labiausiai jiems patinka seklesnės vietos. Giliausiai nardo jaunikliai.

Jūrų kiškiai ypatingi dėl skleidžiamų garsų – šie yra unikalūs gyvūnų pasaulyje. Skirtingais metų laikais garsai yra kitokie. Be to, kiekvieno individo skleidžiami garsai irgi skiriasi. Šiais garsais – „dainomis“ – jūrų kiškiai praneša apie užimtą teritoriją, pasiruošimą poruotis. Jie gali būti girdimi už 20 km.

TAI ĮDOMU

Jūrų kiškiai yra vienišiai. Dažnai kiekvienas jų užsima atskirą ledą luitą, guli ant jo ir žūri į vandenį, saugodamasis plėšrūnų.

Kaip ir grenlandiniai ruoniai, jūrų kiškiai yra priklausomi nuo Arkties ledo, ant kurio augina jauniklius. Kartu su plaukiančiais ledais vasarą migruoja į šiaurę, o žiemą – į pietus.

Vietinių eskimų jie ypač vertinami dėl savo mėsos, odos, kailio. Jų oda yra tvirtesnė nei daugumos kitų ruonių, tad vietinės tautos ją naudodavo batams, palapinėms gaminti.

Jūrų kiškiai

VANDENYNŲ KELIAUTOJAI

Patelė su jaunikliu

Banginis kupročius

Vandenynai tokie dideli, keliauti po juos reikia daug jėgų. Vieniems gyvūnams reikia perskristi vandenyną ir sugrįžti į perėjimo vietą, kitiems – pasiekti krantus ar tinkamos temperatūros sroves. Vyksta ir dar kitokios migracijos, kai leidžiamasi į gelmę ir iškylama paviršium. Ko ieško, kur keliauja visi vandenynų gyventojai?

Kai kam tai – gyvenimo būdas. Pavyzdžiui, banginiai, delfinai, žuvis keliauja visą gyvenimą, jie kitaip negali. Baltasis banginis ar narvalas nuolat plaukia, bet neišplaukia iš arktinių šaltųjų vandenų. Banginis kupročius (*Megaptera novaeangliae*) iš šiltų Meksikos vandenų poruotis plaukia į šiaurę. Pasiklausyti šių banginių garsių „dainų“ renkasi turistai iš viso pasaulio.

Portugališkasis laivelis

Žinome, kad žuvis nuolat keliauja. Štai laišos iš vandenynų ir jūrų plaukia neršti į upes – tokios migracijos yra sezoninės, įprastos. Kur nukeliauja žuvis, sužinoma jas paženklus. Nustatyta, kad maži (jauni) tunai Atlanto vandenyną perplaukė per 5 metus, dideli – per 4 mėnesius, įveikė 4200 km.

Tūkstančius kilometrų vandenyno gelmėse nuplaukia jūriniai vėžliai – tik subrendę po 10 ar daugiau metų jie išropoja į krantą dėti kiaušinių. Dar įdomesnės briaunagalvio krokodilo kelionės: jis Indijos vandenyne nuplaukia 1000 km, kol pasiekia Kokosų salas.

Ne visi vandenynų keliautojai tam naudoja jėgas – kai ką neša srovės, plukdo bangos. Šiltosiose jūrose vėjo nešami keliauja vadinamieji portugališkieji laiveliai (fizalijos; *Physalia physalis*) – tai duobagyviai, dilginamųjų būrio atstovai. Vandens paviršiuje esanti iki 30 cm ilgio „burė“, tiksliau – pūslė, pripildyta dujų, neša iki 20 m ilgio gaudymo siūlus, kuriais paralyžiuojamos žuvis. Šie siūlai gali būti pavojingi žmogui.

Daug smulkiųjų vėžiagyvių su balastiniais vandenimis per vandenynus plukdo laivai. O moliuskas laivagraužis (*Teredo navalis*) ilgo kūno priekyje esančia aštria plokštele „įsigręžia“ į medines laivų dalis ir taip keliauja po pasaulį.

Laivagraužiai

Laivagraužių pažeistas medis

